

ૐ

૪૭૦૦

॥ શ્રી ॥

॥ ડૅત્સત્ ॥

॥ સંગીતમંજરી ॥

ભાગ ૧ લો.

રચી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

વાલકૃષ્ણ હરીદાસ દેવગાંધર્વ ડ. કીરતનીયાજી.

॥ શ્લોક. ॥

સાહિત્યસંગીતકલાવિહીનઃ ।

સાક્ષાત્પશુપુચ્છવિશાળહીનઃ ॥

તૃણનસ્વાદન્નાપિનીવમાન ।

સ્તદ્ભાગધેયંપરમંપશુનામ્ ॥

અર્થ.-સંગીત કલા સાહિત્યથી હીન
પુરુષ પુંછડા અને સીંગડા વગરના
સાક્ષાત્ પશુ છે, અને તે ઢોરને ભા-
ગ્યેજ ઘાસ સ્વાતા નથી.

।श्र १ लुं-संगीत एटले शुं ?

उत्तर- ॥ दोहो. ॥

गीत वाद्य अरु निरतको ।

कहौं नाम संगीत ॥

श्रीकृष्ण नाम उर धारके ।

मानो गायन चीत ॥

अर्थात् गावुं वगाडवुं अने नृत्य करवुं.

प्र० २-आ त्रणथी शुं उत्पन्न थायछे?

उ०-गाढाथी स्वर तथा रागनुं स्व-

रूप अने वगाडवाथी ताल विगे-

रेनुं स्वरूप ने नृत्य अथवा नाच-

वाथी भावनुं स्वरूप अर्थात् आ

त्रण वस्तुथी देखे प्राणीमात्रना

चित्तने ताद्रूप्य आल्लाद उत्पन्न

थाय छे जेमके-

॥ दोहो. ॥

अहीप करायो जातहे ।

म्रग सहत तन मार ।

मुख मनुष्य कछु समझत नही ।

धिक वाको ओतार ।

प्र० ३-आ त्रणमां मुख्य शुं छे ?

उ०-गान अथवा गायन.

प्र० ४-त्यारे गीत एटले शुं ?

उ०-सप्त चरो आदिलेइने कोई प-

ण गीतना छंदो राग रागणि

प्रमाणमां समावेश करीने गावुं तेनुं

नाम गान अथवा गीत कहेछे जे-

मके गीए ते नाम गीता.

प्र० ५-वगाडवुं एटले शुं ?

ઉ૦—ગાતીવેળાં ગળામાંથી શૃતી મુ-
છેના ગમક યતિ વિગેરેના દરેક બા-
રીક ભાગો જે નિસરે છે તે ભાગોને
તંતુ વા દયોમાં સ્પષ્ટ કરી બતાવવામાં
આવે છે કે જેથી દરેક જીવોને આનંદ
કારી થાયછે તેમજ શરીર તથા મન-
નો ભાવાર્થ તે ત્રત્ય અથવા નાચવ-
થી સ્ફુટ ઉપર પ્રમાણે થઈ શકે છે.

પ્ર૦ ૬—ત્રત્યના ભેદ કેટલા છે?

ઉ૦—ત્રત્યના ભેદ આઠ છે પરંતુ મુ-
ખ્ય બે છે.

પ્ર૦ ૭—કીયા કીયા અને તેનાં નામ
શાં શાં છે?

ઉ૦—તાં વચ્ચે તથા લાશ્યન્ત્ય.

प्र० ८-ए बेना धाता कोण छे ?

उ०-शंकर तथा पार्वती.

प्र० ९-गान अथवा गायननाभेद केटला छे ?

उ०-बे छे.

प्र० १०-कीया कीया ?

उ०- ॥ दोहो. ॥

द्वे प्रकार संगीत हे ।

मार्ग देशी जान ॥

मार्ग ब्रह्मादिकके कहो ।

देशि देश समान ॥

अर्थात् मार्ग तथा देशी.

प्र० ११-आ संगीत, विद्या मूलतत्त्व
शुं छे ?

उ०—सप्तस्वर तथा सप्तताल.

प्र० १२—स्वरो तथा तालोना नामशां
शां छे ?

उत्तर— ॥ दोहो. ॥

षडजरीषभ गांधार अरु,

मध्यम पंचम जान॥

धैवत ओर निशा दहे,

बालकृष्ण परमान॥

सप्तस्वर.

स री ग म प ध नी

॥ दोहो. ॥

ताल आदी रूपक कहो,

झपात्री पुटही जान॥

मंठक अठ ध्रुव तालहे,

सातो ताल प्रमान॥

॥ સપ્તતાલ. ॥

એકો,   રૂપક,   શંપો,   ત્રિપુટ,
 આદી,   દાદરો,   જમક,   ત્રિતાલ,
 મઠ,   અઠ,   ધ્રુવ,
 સુરફાગ,   ચોતાલ,   આડોચોતાલ,

પ્ર૦ ૧૩-સ્વરોના ભેદ કેટલાછે ?

ઉ૦-બે છે.

પ્ર૦ ૧૪-કીયા કીયા.

ઉ૦-ચલ તથા અચલ.

પ્ર૦ ૧૫-ચલ તથા અચલ ણટલે શું ?

ઉ૦-જે સ્વરો પોતાની જગા છોડતા
 નથી તે સ્વરોને અચલ તથા સ્થાઈ સ્વ
 રો કહે છે અને જે સ્વરોમાં કાંઈ ફેરફાર
 અથવા કમી જાસ્તી થવામાં આવે છે

ते स्वरोने चळीत अथवा अस्थायीस्व-
रो कहेछे.

प्र० १६-अचळ स्वरो केटलाछे ?

उ०-अचळ स्वरो बे छे.

प्र० १७-कीया कीया ?

उ०-षडज अने पंचम.

प्र० १८-त्यारे चळीत स्वरो कीया
कीया थायछे ?

उ०-रीषभ, गांधार, मध्यम, धैवत अने
निशाद ए पांच स्वरो चळीत अथवा
अस्थायी थायछे परंतु आ पांचस्वरो-
मांथी मध्यम स्वरनो भेद जूदोछे.

प्र० १९-एनो भेद केवी रीतनोछे ?

उ०-पेहेलो मध्यम स्वर सृतीना भेद

વડે કરીને શુદ્ધ મનાયછે અને વીજો મધ્યમ સ્વર તીવ્રછે.

પ્ર૦ ૨૦-શુદ્ધ સ્વરો ઇટલે શું ?

ઉ૦-તંતૂ વાદ્યોના નિયમ પ્રમાણે જે સ્વરો વાદ્યો વિગેરેમાંથી નીકળેછે તેને શુદ્ધ સ્વરો કહેછે પરંતુ રીષભ ગાંધાર મધ્યમ ધૈવત અને નિશાદ એ પાંચ સ્વરોના ચાર ચાર વિભાગ થાયછે.

પ્ર૦ ૨૧-કેવી રીતના.

ઉ૦-તીવ્ર, તરતીવ્ર, કોમલ અને અતિ કોમલ પરંતુ આવધા ભેદ ઘણાના સમજવામાં ના આવવાને લીધે મુખ્ય કોમલ અને તીવ્ર એ બે ભેદ રાખવામાં આવ્યાછે.

પ્ર૦ ૨૨-કોમલ એટલે શું.

ઉ૦-ઉપર વીસમા પ્રશ્નમાં શુદ્ધ સ્વ-
રોનો દાખલો આપેલો છે તેના કરતાં આ
સ્વરો નીચા રહે છે માટે એને કોમલ સ્વરો
કહે છે અને કોમલ સ્વરો કરતાં જે સ્વરો
ઉંચા રહે છે તેનું નામ તીવ્ર સ્વરો કહે છે.

પ્ર૦ ૨૩-ત્યારે આ સ્વરો કોમલ અને
તીવ્ર એ બધા મળીને કુલ સ્વરો કેટ-
લા થાય છે.

ઉ૦-બાર સ્વરો થાય છે.

॥ બાર સ્વરોનું કોષ્ટક ॥

કાયમ	શુદ્ધ	શુદ્ધ	તીવ્ર	કાયમ	શુદ્ધ	શુદ્ધ
સ	રી	ગ	મ	પ	ધ	ની
કોમલ	કોમલ	શુદ્ધ		કોમલ	કોમલ	
રી	ગ	મ		ધ	ની	

પ્ર૦ ૨૪-આ વાર સ્વરોથી શું ઉત્પન્ન થાય છે.

ઉ૦-જાતી ભેદ વઢે કરીને રાગર ગ-
ણીઓ વિગેરે.

પ્ર૦ ૨૫-જાતી કેટલી છે ?

ઉ૦-જાતી પાંચ છે.

પ્ર૦ ૨૬-કીર્ણ કીર્ણ ?

ઉ૦-ઓઢવ શાઢવ સંપુરણ સંકીરણ
અને શુદ્ધ સંપુરણ.

પ્ર૦ ૨૭-ત્યારે ઓઢવજાતીનો રાગ
કીયો છે.

ઉ૦-માલકોસ વિગેરે.

પ્ર૦ ૨૮-ત્યારે માલકોસમાં કીયાકીયા
સ્વો વર્જ થાય છે.

उ०-रीषभ अने पंचम.

प्र० २९-केवी रीते.

उ०- ॥ राग मालकोस ॥

॥ आरोह. ॥

का	शु	शु	शु	शु	का
सा	गा	मा	धा	नी	सा

॥ अवरोह. ॥

का	शु	शु	शु	शु	का
सा	नी	धा	मा	गा	सा

॥ ताल राग वर्धन अथवा चर्चरी ॥

॥ मात्रा दस, गति मध्य, जाती मीश्र. ॥

॥ अस्ताई ॥

सानिधनिसामगमं गगमध नीधिगग
गगमधनिसानिसा सानिधमधनिधगग ॥

॥ अंतरो. ॥

गगमधनिसानिनिसा
सानिधगमनीधगम
ममगममधनिसा
सानिध गम निधगम॥

॥ रागणी सिं^ध भैरवी ॥

॥ आरोह ॥

का शु को शु का को को का
सा री गा मा पा धा नी सा

॥ अवरोह ॥

का को को का शु को शु का
सा नी धा पा मा गा री सा

॥ ताल धीमो त्रितालो ॥

॥ मात्रा सोळ, गति मध्य, जाती चतुश्र. ॥

१३

॥ अस्ताई ॥

निसागमप गम पनिधप मगरेसा ॥

॥ अंतरो ॥

धमधनिसा धनिसारेग मसानि सानिधप
तान

मनिधप गरेसारे ॥ सानिधपमगरेसा

३

॥ राग सारंग ॥

॥ आरोह ॥

का शु शु का शु का
सा री मा पा नी सा

॥ अवरोह ॥

का को का शु शु का
सा नी पा मा री सा

॥ ताल आडो चोतालो ॥

॥ मात्रा चौद, गति मध्य, जाती चतुश्च ॥

॥ अस्ताई ॥

सारे मप निपम रेसा ॥

॥ अंतरो. ॥

मपनिसारे मरेसा रेसानिप निपम रेसा ॥

४

॥ राग भीमपल्लासी ॥

॥ आरोह ॥

का को शु का को का
सा गा मा पा नी सा

॥ अवरोह ॥

का को को का शु को शु का
सा नी धा पा मा गा री सा

॥ ताल चोताल ॥

॥ मात्रा बार, गति मध्यम, जाती चतुश्च ॥

॥ अस्ताई ॥

निसागमपनिधपमगमधपगमगरेसा।

॥ अंतरो ॥

निधपम गम पनि सानिसा निधपम
गम धप मगरेसा. ॥

५

॥ राग मेळकल्याण. ॥

॥ आरोह. ॥

का शु शु ती का शु शु का
सा री गा मा पा धा नी सा

॥ अवरोह. ॥

का शु शु का शु शु शु का
सा नी धा पा मा गा री सा

॥ ताल सुरफाग. ॥

॥ मात्रादस, गतिग्ध्य, जातिचतुश्च ॥

॥ अस्ताई ॥

सानिधनिधः प गरेगमगे सासा
सा गरेगमपप धनिसानिधनिमप ॥

॥ अंतरो. ॥

पपधनिसानिसासा सारेगरेसानिध
गगरेसानिधमप धनिसानिधनिमप ॥

६

॥ राग बेहाग ॥

॥ आरोह. ॥

का शु शु का शु का
सा गा मा पा नी सा

॥ अवरोह ॥

का शु शु का , शु शु शु का
सा नी धा पा मा गा री सा

॥ ताल एको ॥

॥ त्रिचार, मृदुमध्य, जातिचत्तुश्र ॥

॥ अस्ताई ॥

सागमपनिसा सानिधपगमपमगरेसा ॥

॥ अंतरो ॥

गमपनिसा गरेसासा पनिसारे सानिध
पनिधपम गमपमगरेसा. ॥

॥ राग केदारो. ॥

॥ आरोह ॥

का
सा

शु
मा

का
पा

का
सा

॥अवरोह॥

का शु शु का शु शु शु का
सा नी धा पा मा गा रे सा

॥तालदादरो॥

॥ माच्छ गतिमध्य जातिचतुश्र ॥

॥ अस्ताई ॥

निसागम मपधनिधप पधपममम
पगमपधगमरेसा ॥

॥ अंतरो ॥

मपधपमपसासासानिधपनिधपमरेसा॥

धीकांटे अमदाबाद युनियन प्रिन्टिंग प्रेसमां
शा. घेलाभाइ नैरसिंहदासे छापी.

